

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування
Кафедра філософії і культурології

06-07-178М

Методичні вказівки
та плани семінарських занять з навчальної дисципліни
«Основи *Human resources*»
для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійними програмами
«Міжнародні культурні зв'язки та міжкультурні
комунікації», «Креативна та цифрова культура»
спеціальності 034 «Культурологія» денної форми

Рекомендовано
науково-методичною
радою ННІЕМ
Протокол № 1
від «19» вересня 2022 р.

Рівне – 2022

Методичні вказівки та плани семінарських занять з навчальної дисципліни «Основи Human resources» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 034 «Культурологія» денної форми навчання [Електронне видання] / Веремейчик С. В., Сарнавська О. В. – Рівне : НУВГП, 2022. – 33 с.

Укладачі:

Веремейчик С. В., кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії та культурології;

Сарнавська О. В., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та культурології

Рецензент Коберська Т. А., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та культурології.

Відповідальна за випуск: Наконечна О. П., доктор філософських наук, завідувач кафедри філософії та культурології НУВГП.

Керівник групи забезпечення спеціальності: Залужна А. Є., доктор філософських наук, завідувач кафедри філософії та культурології НУВГП.

© О. В. Сарнавська, 2022

© НУВГП, 2022

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Структура навчальної дисципліни.....	8
2. Загальні положення.....	10
3. Плани семінарських занять.....	11
4. Методи оцінювання знань.....	25
5. Розподіл балів, що отримують студенти.....	27
6. Рекомендована література.....	28

ВСТУП

Завданням вивчення дисципліни є: набуття теоретичних знань у галузі культури взаємодії між людьми як засобу орієнтації особистості у складних умовах суспільного життя. Студент, вивчаючи дисципліну „Основи Human resources”, повинен знати:

- основні поняття, напрями і проблеми культури взаємодії між людьми як культурологічного, філософського та психологічного напрямку в їх історії розвитку та на сучасному етапі розгортання наукового міждисциплінарного дискурсу;
- культурологічні, філософські та психологічні засади суспільного життя, специфіку регуляції культурних взаємодій;
- значення, природу, види та результати культури взаємодії між людьми і особливості механізмів функціонування в культурі і людській життєдіяльності.

Уміти:

- аналізувати сучасні проблеми соціальної, професійної та індивідуальної життєдіяльності, опираючись на навички культурологічної, філософсько-психологічної рефлексії та форми міжособистісного спілкування;
- застосовувати основні принципи культурології, філософії, етики та психології, розуміти їх та втілювати у соціальній сфері;
- володіти системою філософсько-психологічних категорій та навичками практичного способу осягнення світу;
- аналізувати особливості культури взаємодії між людьми й особливості їх функціонування у культурі;
- реферувати філософсько-психологічні тексти і розуміти їх прикладне значення для сучасного життя та самореалізації;
- перетворювати набуті знання на стратегію виховання й становлення власної особистості і професійної культури.

Метою дисципліни «Основи Human resources» є формування комплексу теоретичних знань і практичних умінь щодо розуміння природи культури взаємодії між людьми

Основними завданнями, що мають бути вирішені у процесі викладання дисципліни, є вивчення теоретичних основ управління персоналом, питань набору, розвитку, адаптації, атестації та мотивації персоналу із врахуванням вітчизняного й зарубіжного досвіду; розкриття соціально-психологічних особливостей управління, психології управлінської діяльності, психологічних особливостей й організації в управлінні, а також різноманітні прикладні проблеми; висвітлення питань оцінювання ефективності та результативності управління персоналом; набуття студентами практичних навичок та умінь щодо застосування сучасних методів, прийомів управління персоналом організації, проведення розрахунків показників ефективності роботи персоналу.

Об'єктом дисципліни є дослідження та вивчення сучасної методології та інструментарію управління персоналом, виявлення можливостей підвищення кадрового потенціалу.

Предметом дисципліни є процеси управління персоналом в сучасних організаціях. Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у ході професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування окремих методів та положень управлінської науки та характеризується невизначеністю умов і необхідністю врахування комплексу вимог здійснення професійної та навчальної діяльності.

Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 6. Здатність працювати в команді.

ЗК 7. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК 16. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети, працювати в команді та володіти навичками міжособистісної взаємодії.

Спеціальні (фахові) компетентності:

ФК 1. Здатність до соціальної взаємодії, до співробітництва й розв'язання конфліктів.

ФК 2. Здатність забезпечувати належний рівень вироблення та використання управлінських продуктів, послуг чи процесів.

ФК 3. Здатність забезпечувати дотримання нормативно-правових та морально-етичних норм поведінки.

ФК 5. Здатність використовувати систему електронного документообігу.

ФК 6. Здатність здійснювати інформаційно-аналітичне забезпечення управлінських процесів із використанням сучасних інформаційних ресурсів та технологій.

ФК 7. Здатність розробляти тактичні та оперативні плани управлінської діяльності.

ФК 8. Здатність готувати проекти управлінських рішень та їх впроваджувати.

ФК 11. Здатність у складі робочої групи проводити прикладні дослідження в сфері публічного управління та адміністрування.

ФК 15. Вміння застосовувати інструменти демократичного врядування у сферах державного і регіонального управління.

ФК 19. Здатність демонструвати поглиблені знання щодо вибору нових форм і методів управління при створенні цілісної, ефективної та гнучкої системи управління організацією в умовах постійно змінюваного середовища.

ФК 20. Вміння розробляти та реалізовувати заходи щодо впровадження оптимальних форм і методів діяльності органів публічного адміністрування, враховуючи механізми розвитку громадянського суспільства.

Програмні результати навчання:

ПРН 4. Знати структуру та особливості функціонування сфери публічного управління та адміністрування.

ПРН 5. Знати стандарти, принципи та норми діяльності у сфері публічного управління та адміністрування.

ПРН 6. Знати основні нормативно-правові акти та положення законодавства у сфері публічного управління та адміністрування.

ПРН 8. Розуміти та використовувати технології вироблення, прийняття та реалізації управлінських рішень.

ПРН 15. Застосовувати методи контролю якості у сфері професійної діяльності.

ПРН 18. Демонструвати практичні навички роботи з нормативними актами, вміння вирішувати практичні ситуації у сфері правового регулювання трудових правовідносин.

Структура навчальної дисципліни

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Лекції	Сем.з.	СРС	Разом
1	2	3	4	5
Модуль 1.				
Human resources як галузь культурологічного та філософського знання. Місце дискурсу про людину та особистість в системі духовної культури суспільства				
Тема 1. Human resources як галузь культурологічного та філософського знання. Human resources в системі духовної культури суспільства. Human resources: предмет і роль в культурі Основні категорії та принципи дисципліни	2	2	8	12
Тема 2. Становлення людинознавчих учень в класичний період.	2	2	7	11
Тема 3. Особливості неklasичної вчень про людину	2	2	7	11
Тема 4. Структура особистості у класичній і неklasичній традиціях.	2	2	7	11
Разом за модулем 1.	8	8	29	45
Модуль 2.				
Human resources: предмет і роль у сучасній культурі				
Тема 5. Особистість і трансцендентне. Трансцендентальне «я»:	2	2	8	12

філософський та психологічний аспект.				
Тема 6. Особистість в історії.	2	2	13	21
Тема 7. Особистість та соціальні спільноти	2	2	9	13
Тема 8. Перспективи людини та особистості: від людини до пост-людини, від особистості до пост=особистості.	2	2	10	14
Разом за модулем 2.	8	8	29	45
Усього годин	16	16	58	90

Теми семінарських занять

№ з/п	Теми	Кількість годин
1.	Human resources як галузь культурологічного та філософського знання. Human resources в системі духовної культури суспільства. Human resources: предмет і роль в культурі Основні категорії та принципи дисципліни	2
2-3.	Становлення людинознавчих вчень в класичній та некласичній традиції. Особливості некласичної вчень про людину	4
4.	Структура особистості у класичній і некласичній традиціях	2
5.	Особистість і трансцендентне. Трансцендентальне «Я»: філософський та психологічний аспект.	2
6-7.	Особистість в історії. Особистість та соціальні спільнот	4
8.	Перспективи людини та особистості: від людини до постлюдини, від особистості до постособистості.	2

2. Загальні положення

Методичні поради по підготовці до семінарських занять

Семінарські заняття є важливою формою оволодіння студентами необхідних знань з дисципліни “Human resources”. Студент готується до семінарського на основі поданого плану, використовуючи як базову, так і допоміжну літературу.

Для можливості самостійної перевірки засвоєних знань по кожному занятті подаються контрольні питання, вправи, тести і проблемні завдання різних груп складності. До перевірочних завдань першої групи складності належать достатньо прості запитання і вправи, які полягають у виборі правильних лаконічних відповідей щодо визначень, понять, авторів запропонованих праць або концепцій. Друга – середня група складності вимагає формулювання відповідних визначень, змісту різноманітних підходів до естетичних явищ, вміння подати коротку характеристику тієї чи іншої етичної або естетичної концепції. Третя група складності – найвища, що містить проблемні завдання і вправи, відповіді на які повинні виявити здатність до поглибленого аналізу засвоєного навчального матеріалу, порівняння різних естетичних концепцій та теорій, положень і принципів.

Упродовж вивчення дисципліни, окрім достатнього освоєння тем, винесених на семінарські заняття, студент має освоїти зміст проблем, запропонованих на самостійне освоєння, а також виконувати **індивідуальні завдання** в тій чи іншій формі:

- виступ з доповіддю;
- розгорнена відповідь на проблемне питання;
- організація диспуту по вибраній проблемі;
- реферування творів сучасних авторів з людинознавчої проблематики;
- есе на дискусійну людинознавчу проблематику.

3. Плани семінарських занять

Тема 1

Human resources як культурологічна, філософська та психологічна галузь знань

Основні поняття і категорії: людина, особистість, індивід, індивідуальність, культурологія, філософія, психологія, етика.

План

1. Проблемність Human resources як теоретичної та практичної системи.
2. Становлення проблематики Human resources, актуальність дисципліни.
3. Місце Human resources в сучасній науці і культурі.

Контрольні питання

1. Що вивчає дисципліна Human resources? Коли і чому виникає потреба вивчати людину?
2. У чому полягає актуальність Human resources?
3. Яке місце займає людинознавчі пошуки в світогляді людини?
4. Яке місце займають людинознавчі пошуки в історії філософії?
5. Охарактеризуйте функції Human resources.
6. Розкрийте роль філософії та психології у становленні Human resources як самостійної галузі знань..

Індивідуальні завдання

1. Тлумачення поняття та феномену «людина» й «особистість» у психології та у філософії дещо різне. В широкому сенсі розуміння особистості часто зводиться до розуміння індивідуальності – це сукупність всіх психологічних властивостей людини. Поширеним є тлумачення особистості як соціалізованого суб'єкту, соціалізованого індивіда, або ж сукупність соціальних ролей людини. У вузькому сенсі особистість тлумачиться як «самість», «справжнє Я» людини. Особистість як людина, яка сама скеровує свій життєвий шлях. Особистість як відповідальний суб'єкт волевиявлення. Висловіть власну думку про ці екзистенціали людського буття

2. Німецький філософ І. Кант про автономність особистості. Автономність як здатність довільно обирати екзистенціали. Автономність як здатність творити закон поведінки. Підготуйте доповідь на цю тему.

3. Підготуйте аналіз проблеми цілісності особистості: ядро, інтегруюче начало, Я – самосвідомість. Самосвідомість як суттєва властивість особистості. Особистість і рефлексія.

4. Спираючись на філософську спадщину І. Канта, підготуйте повідомлення про особистість як сутність Я, як «Істинне Я», особистість як здатність воістину сказати: «Я».

Поворот до людини. «Коперніканський поворот» І. Канта. Антропологічний поворот: особистість як найвища (фундаментальна) метафізична реальність.

5. Особистість як єдність екстеріоризації, інтеріоризації і трансценденції. Л. Виготський: екстеріоризація та інтеріоризація. Трансценденція як націленість на вищі цінності: істину, красу, благо.

6. Визначте неадекватність метафори «зовнішне-внутрішнє». Душа (особистість) як «внутрішня людина». Чи погоджуєтеся з думкою К. Маркса: що людина робить, те вона і є.

Проблемно-пошукові завдання

1. Чи кожна людина є особистістю?

2. Чи може існувати особистість поза людиною? поза суспільством? Особистість «менша» за суспільство, тотожна суспільству, «більша» за суспільство?

3. Обличчя і особистість. «Втратити обличчя», «втратити особистість». ....

4. Ф. Ніцше про надлюдину. Чи можлива над-особистість? Чи буде надлюдина над-особистістю? Особистість і Бог. Бог як особистість.

Тема 2-3.

Становлення та розвиток людинознавчих вчень в класичний та некласичний періоди

Основні поняття і категорії: антропологія, антропоцентризм, антропологічний переворот, теорії особистості, психіка, свідоме, несвідоме, архетип.

План

1. Загальні характеристики теорій особистості.
2. Компоненти теорій особистості.
3. Критерії оцінки теорій особистості.
4. Основні положення, що стосуються природи людини.
5. Структура опису теорій особистості.

Контрольні питання

1. Дискусія: чи був стародавній грек особистістю? Релігійно-міфологічні та психологічні витоки особистості. Нерелексивність героїв Гомера: голоси богів у їх свідомості.
2. Соціально-політичні та естетичні витоки. Поліс: хор і протагоніст. Есхіл – другий актор: Я і Ти. Persona як акторська маска – особистість як личина. Бог Перзу-Ферсу та звичай робити посмертну маску. Особистістю не народжуються, особистістю вмирають.
3. Юридичний аспект особистості: в римському праві особистість пов'язується з власністю та з соціальним статусом. Представництво. Магістрат як втілення міста. Громадянин як персона, місто як вища персона, магістрат – персона персон.
4. Теологічні витоки особистості. Виникнення особистості пов'язується з християнством. «За образом і подобою». Бог як особистість (над-особистість). Зв'язок з питанням тринітарності. Спочатку іпостась – зовсім не сутність, а обличчя.
5. Як розкривається тема гідності як виток ренесансного гуманізму. Індивідуалізм, гедонізм, креативність, максимальна самореалізація. Піко делла Мірандола: «Річ про гідність людини». Мірандола як попередник екзистенціалізму.
6. Розкрийте розуміння особистість як надприродне і як надсоціальне явище
7. Проаналізуйте міркування Б. Франкліна про особистість і власність. «Я» і «моє», «ти» і «твоє». Я як власник своїх думок,

почуттів, бажань і т. ін. Особистість (особа) як судочинний термін. Шлях до трансцендентальної апперцепції І. Канта: в апперцепції Я виявляється немов би фундаментальним власником своєї свідомості.

8. К. Маркс: «Людина не є абстракт... за своєю суттю вона є сукупність суспільних відносин». Відчуження: соціальний та особистісний аспект.
9. Ф. Ніцше: ненависть до сучасності та до посередньої людини. Нечиста совість і страх перед сусідом. Коли ми погоджуємось із загальними нормами середовища, ми втрачаємо себе. «Ніхто не наважується проявити свою особистість, але кожний носить маску або освіченої людини, або вченого, або поета, або політика».
10. Особистість (persona) як маска і як зривання маски. Справжнє обличчя, яке приховується під маскою. Високий і низький міф про людину: а якщо під маскою – монстр?
11. «Егоїзм» як метафізичний концепт абсолютності кожної особистості та її відповідальності за себе и за світ.
12. Персоналістський потенціал вчення про надлюдину. Позитивні і негативні аспекти гібрису. Не антигуманізм, а надгуманізм Ф.Ніцше: він потребує від особистості її самопоходання.
13. Персоналістський потенціал вчення про смерть Бога. Гіпервідповідальність над-особистості: вона здатна відповідати за весь світ. Особистість як центр буття. Надлюдина як стан реалізованої абсолютності особистості.
14. З. Фрейд: підсвідоме; структура особистості. Особистість та комплекс Едипу, особистість та лібідо. Сублимація. Неофрейдисти: К. Г. Юнг, К. Хорні, А. Адлер. Е. Фромм: форми втечі від свободи. Особистість і конформізм. Мати чи бути?
15. Екзистенціалізм. «Існування переує сутності». Фундаментальна онтологія М. Гайдеггера. Гайдеггер не визнає за поняттям «особистість» принципів значущості. Das Man:

повсякденність, балачки, вміння-бути-у-світі. Зanedбаність і турбота. Що означає «знайти і втратити себе».

16. Da-sein – присутність. Сутність перестала відігравати вирішальну роль в життєдіяльності людини. Екзистенція – не просто існування, а справжнє існування. Зов буття – гностичні мотиви у світогляді Гайдеггера. Усвідомлення смертності як фундаментальна основа екзистенції.
17. М. Бердяєв, Ж.-П. Сартр, А. Камю. Камю про основне питання філософії.
18. Персоналізм. Особистість – найважливіша онтологічна категорія, самопрояв буття.
19. Е. Муньє: становлення особистості співпадає із загальним рухом людської історії до цивілізованого способу буття, до справжньої культури і духовності. Три виміри особистості: покликання, втілення і причетність.
20. Здійснитися особистість може тільки через прагнення до втілення себе і до суспільного визнання. Провідні характеристики буття особистості: залучення – відповідальне осмислення присутності у світі; трансцендування – перманентне самоподолання людини в її русі до абсолютного начала.
21. Первісний досвід особистості – це досвід іншої особистості. «Ти» і «Ми» передують «Я» і завжди супроводжують «Я». особистість за своєю суттю комунікативна. Комунікація як метафізична здатність особистості. Протиборство двох тенденцій в особистості: прагнення до індивідуального і тяга до співтовариства.
22. М. Бубер. «Я і Ти». Я – Ти – Воно. Різке розмежування Ти і Воно. Первісність Ти: лише той здатний воістину сказати «Я», хто здатний воістину сказати «Ти». Істина – проміж Я і Ти. Істина знаходиться у події зустрічі. Бог як абсолютне Ти. Не тільки Бог потрібний людині, але і людина потрібна Богові.

23. Дві основні тенденції в розумінні особистості: 1) сутність особистості суто соціальна; 2) за своєю суттю особистість виходить за межі соціальності.

Індивідуальні завдання

1. Розкрийте особливості розуміння генези та розвитку ідеї особистості в первісні часи, в античній та середньовічній філософії та релігійному світогляді.
2. Проаналізуйте філософсько-етичні витoki особистості. «Людина – міра всіх речей». «Пізнай самого себе». Даймоній Сократа як голос совісті. Сократ і Алквіад. Алквіад як homo novus.
3. Дослідіть та порівняйте наступні філософські підходи в розумінні особистості Боецій: «особистість – це індивідуальна субстанція розумної природи». Бертольд Регенсбурзький: «наша власна персона, яка створена за образом і подобою Бога та наділена свободною волею». Фома Аквінський: особистість – той, хто наділений гідністю і здатний до самостійного існування.
4. Когнітивна теорія особистості. Ж. Піаже. Дж. Келлі. Представники когнітивістської орієнтації віддають перевагу розвитку інтелектуально-пізнавальної сфери психіки особистості. Особистість - система особистісних конструктів, в яких відбувається обробка особистого досвіду людини.
5. Діяльнісна теорія особистості. Особистість як свідомий суб'єкт, який займає певне положення в суспільстві і, в свою чергу, виконує корисну для соціуму суспільну роль.
6. Проаналізуйте особливості школи Л.С. Виготського, теорії особистості А. Н. Леонтьєва та її подальший розвиток (А.Г.Асмолов, Б.С. Братусь, В.А. Петровский і ін.).
7. Дослідіть гуманістичну теорію особистості. А. Маслоу.
8. Диспозиційна теорія особистості. З точки зору цієї теорії, особистість – це система темпераменту і соціально обумовлених властивостей.
9. Сучасні теорії особистості. До них відносять: соціодинамічних (теорія поведінки особистості, в якій домінуюче поведінка характерна саме зовнішньої ситуації),

інтернаціоналістську (взаємодія внутрішніх і зовнішніх чинників) і теорію рис (теорія типів особистості, в основі якої лежить різниця окремих рис різних людей або ж особистісна цілісність)

10. Г. Оллпорт і Р. Кеттелом було розпочато розробку теорії, що отримала назву теорії рис. Її можна віднести до розряду психодинамічних, експериментальних, структурно-динамічних, що охоплюють все життя людини і описують його як особистість в поняттях, що характеризують внутрішні, психологічні, властивості. Р. Кеттелу вдалося виявити 16 різних особистісних рис. Існує щонайменше 33 такі риси, які є необхідними і достатніми для повного психологічного опису особистості. В цілому ж в численних дослідженнях, виконаних до теперішнього часу в руслі теорії рис, стисло описані близько 200 таких рис.

11. Виявіть переваги вчення Е. Берна про трансакційний аналіз особистості

12. Проаналізуйте працю В. Франкла «Людина в пошуках смислу».

13. Філософські аспекти теорії С. Гроффа. Трансперсональна психологія.

14. Підсумуйте знання про сутність та характерні риси постмодернової особистості

Тема 4.

Структура особистості у класичній і некласичній традиціях

Основні поняття та категорії: структура та підструктура особистості, спрямованість особистості, емоції, почуття, раціональне, ірраціональне, пізнання, досвід.

План

1. Спрямованість особистості..
2. Знання, вміння та навички. Досвід особистості.
3. Емоційна та пізнавальна сфера особистості.
4. Характер, здібності. Внутрішній стан та світогляд.

Контрольні питання

1. Біологічне та соціальне в особистості”.
2. Що таке спрямованість особистості?
3. Типове та індивідуальне в структурі особистості.
4. Як співвідносяться темперамент та характер
5. Як співвідносяться задатки, здібності, обдарованість, талант.

Індивідуальні завдання

1. Проаналізуйте структуру особистості З. Фрейда
2. Дослідіть стійкі компоненти особистості.
3. Філософські аспекти свідомості та самосвідомості.

Тема 5.

Особистість і трансцендентне. Трансцендентальне «я»: філософський та психологічний аспект

Основні поняття та категорії: особистість, трансцендентне, трансцендентальна апперцепція, іманентне, феноменальне, онтологічне.

План

1. Особистість і трансцендентне.
2. Філософський аспект трансцендентального «я»
3. Психологічний аспект трансцендентального «я»

Контрольні питання

1. І. Кант: трансцендентальне пізнання – не пізнання об’єктів, а пізнання того, як можливо пізнання а рїогї, тобто воно спрямоване на саме пізнання. Трансцендентне (в докантівській філософїї з цим терміном ототожнювалось і трансцендентальне) – фундаментальне філософське поняття, яке позначає те, що виходить на певні грані, межі, а також переступає їх, виходить за їхні межі.
2. Трансцендентальна апперцепція – судження «я мислю» супроводжує всі мої уявлення. Ця апперцепція є трансцендентальною єдністю самосвідомості. Метафора пустого екрану. Завдяки трансцендентальній єдності апперцепції багатоманїтність споглядань

поєднується в поняття про об'єкт. Емпіричний і трансцендентальний рівні суб'єкта. Емпіричний: індивідуально-психологічні особливості людини. Трансцендентальний: всезагальні визначення людини як такої. Трансцендентальне Я – це сутність, яка мислить в нас.

Індивідуальні завдання

1. Проблема трансцендентного постає актуальною також з погляду перспектив розробки антропологічних досліджень. Як це реалізується у сучасній філософії. Про людину також варто сказати, що її буття не визначається тільки зовнішніми, емпіричними обставинами та відношеннями. Помітне і навіть вирішальне значення в житті людини мають ідеальні, трансцендентні сутності. Притаманні людині, специфічно людським відношенням є відношення до Абсолютного, до трансцендентного. Для сучасної філософської антропології важливою постає думка про те, що людське життя торкається абсолюту в силу його діалогічного характеру, оскільки людина, в силу своєї унікальності, хоче доторкнутися до безумовного, безмежного, трансцендентного виміру. Основними проявами прилучення людини до трансцендентного можна вважати такі, як релігійне відчуття, відчуття нашої глибинної укоріненості у найперші засади буття, здатність мати у нашому інтелекті дещо таке, чого немає і принципово не може бути у вигляді емпіричного досвіду. Можна погодитись із думкою про те, що “уся людська культуротворчість, смисложиттєві пошуки і вчинки неодмінно пов'язані із абсолютним або відбуваються під модусом абсолютного” В. Петрушенко
2. Трансцендентне – одне із основних понять філософії і теології, яке під час історичного становлення зазнало істотних змін в своєму значенні. Витоки становлення поняття “трансцендентне” необхідно шукати в античній філософії. У ній своє завершення воно знайшло в неоплатонізмі, в якому воно використовувалося в двох значеннях: трансцендентне як вищий ступінь буття щодо підпорядкованого їй ступеня, і абсолютно

трансцендентне по відношенню до всього буття загалом (єдине). Перше із наведених значень зустрічається у Августина, який говорить про самотрансцендування: “Прийшли ми до душі нашої і вийшли із неї (transcendimus), щоб досягнути невичерпної повноти”. Душа досягає буття у власному смислі, оскільки Бог є субстанцією, трансцендентною всьому, що створене і мінливе. Друге значення зустрічається у Діонісія Ареопагіта і у вченні Миколи Кузанського про збіг протилежностей в єдиному, що трансцендує все наше мислення. Максимум і мінімум бере як “трансцендентні межі з абсолютною значимістю: підносячись над всім, що визначене в кількості об’єму або сили, вони вміщують у своїй абсолютній повноті все”. Граничні протилежності, які збігаються в єдиному, є трансцендентними поняттями в абсолютному значенні і можуть мислитися тільки у виході за межі будь-якого раціонального розуміння. Після М. Кузанського неоплатонівське розуміння трансцендентного майже не зустрічається і на перший план виходить протиставлення трансцендентного (те, що виходить за межі будь-чого) та іманентного (те, що знаходиться в цих межах).

Тема 6-7.

Особистість та соціальні спільноти

Основні категорії та поняття суспільство, культура, маси, конформізм, лідерство.

План.

1. Крос-культурний аналіз історії розвитку спільнот.
2. Види людських спільнот.
3. Особистість та історія культури.

Контрольні питання

1. Труднощі з визначенням нації. Б. Андерсон: «Уявлені спільноти». Позначка «ельф» у паспорті. Е. Сміт: східна і західна традиції в розумінні нації. Східна традиція: пріоритет

«крові», історії, мови, культури. Західна традиція: пріоритет політичних і правових інститутів?

Проблемно-пошукові питання.

1. А. Рембо: «Я – це хтось інший». Чи зводиться зміст особистості до соціального? Трансцендентальне в особистості є те, що виходить за межі соціального.
2. Е. Хоффер «Людина переконана» («По-справжньому віруюча»). Парадокс: по-справжньому віруюча людина має багато особистісних параметрів. Історію рухають не раціональні скептики, а по-справжньому віруючі фанатики.

Індивідуальні завдання

1. В історії філософії та соціальної філософії простежуємо ідею двох форм буття людини й суспільства: особистісної та знеособленої. Говорячи сучасною філософською мовою, проте у руслі думок Платона, онтологічний закон: пріоритет у суспільстві має належати індивідам особистісного рівня розвитку.
2. Ідея знеособленої й особистісної форми буття не пройшла повз міркування А. Августина. Свої уявлення про дві форми буття теолог узагальнив у символічних образах: град земний і град Божий. Законспекуйте основні відмінні світоглядні характеристики цих символічних образів.
3. Ідея особистісного суспільства як досконалої форми буття, була предметом теоретичних зусиль Й. Фіхте. Пошуки нової форми життєдіяльності філософ здійснює в контексті призначення людини й суспільства і трактує її як повну згоду людини з власною сутністю.
4. Предметом дослідження П. Сорокіна була проблема: як знеособлену форму буття людини трансформувати в особистісну. Для її вирішення учений звертається до феномену любові й накреслює такі кроки: необхідно збільшити кількість апостолів любові, тобто особистостей, здатних бути її уособленням, творців любові серед філософів, учених, митців; навчити пересічну

людину продукувати любов; створити соціальні та культурні інститути, які мають стати її продуцентами.

4. Е. Фромм формулює ознаки суспільства, розбудованого на принципах *мати* й *володіти*: відсутність гуманізму, бо все розбудоване на економічній ефективності; загальна відчуженість і внутрішня пасивність людини; емоційна прив'язаність до неживого, байдужість до життя й відсутність благоговіння перед усім живим. Зазначені ознаки, які філософ інтегрує у твердженні: зникло особистісне спілкування.

5. Суттєвий внесок у розуміння причин кризи суспільного буття здійснив Римський Папа Іван-Павло Сучасне суспільство Іван-Павло II характеризує як далеке від вимог справедливості й, тим більше, від суспільної любові. Для характеристики змісту суспільного буття Понтифік використовує поняття Е. Фромма „мати” й „бути”. З болем і тривогою Іван-Павло II зазначає, що сучасна людина більше орієнтується на „мати”, а не на „бути”, це призводить до того, що вона втрачає свою сутність. У цій драмі ніхто не може залишатися байдужим. Понтифік у дусі ідей Е. Муньє й Е. Фромма говорить про необхідність революційних змін у людській свідомості незалежно від ідеологічної орієнтації людини..

Додаткове завдання

Прореферуйте працю Хосе Ортеги-і-Гасета “Повстання мас” та дайте відповіді на питання:

- Що, на думку автора, є характерною рисою мас?
- Які головні тенденції виокремлює автор при характеристиці особистості?
- В чому проявляється негуманність мас?

Тема 8.

Перспективи людини та особистості: від людини до пост-людини, від особистості до пост-особистості

Основні категорії та поняття: особистість – пост-особистість, креативне мислення, критичне мислення, трансгуманізм, постгуманізм, свобода, відповідальність.

План.

1. Можливості і загрози сучасних технологій для особистісної форми буття.
2. Особистість і природа людини.

Контрольні питання

1. Чи буде пост-людина особистістю.
2. Філософські, релігійні та біологічні аспекти переходу від людини до пост-людини. Від особистості – до пост-особистості?
3. Суспільство – складна, багат шарова, ієрархізована система великих і малих груп. Народ – етнічна спільнота людей, які належать до нижчих та середніх щаблів соціальної ієрархії. Еліта – етнічна спільнота людей, які належать до вищих щаблів соціальної ієрархії. Висока і низька ступінь «особистісності» народу. Висока і низька ступінь «особистісності» еліти. Можливі варіанти: $OH > OE$, $OE > OH$.
4. Труднощі з визначенням нації. Б. Андерсон: «Уявлені спільноти». Позначка «ельф» у паспорті. Е. Сміт: східна і західна традиції в розумінні нації. Східна традиція: пріоритет «крові», історії, мови, культури. Західна традиція: пріоритет політичних і правових інститутів.
5. Особистість і клас. Особистість і професійні групи. Особистість і розподіл праці: відчуження, професійний кретинізм. Особистість і релігійні спільноти. Особистість і церква, особистість і тоталітарна секта. Парадоксальність релігійного аспекту особистості: трансцендентальне Я і вузьколюбність фанатика.
6. Натовп – неструктурована велика група, яка склалась стихійно, відрізняється високою емоційністю та складається з представників різних соціальних страт. Г. Лебон, Г. Тард,

С. Московічі. Ворожість натовпу до особистості. Натовп і вождь. Вождь маніпулює натовпом, а натовп живить вождя енергією. Вождь як особистість.

Проблемно-пошукові питання

1. Трансгуманізм та постгуманізм: філософська мода чи адекватна відповідь на виклик сучасності?
2. П. Тейяр де Шарден про метафізичну відповідальність людини в процесі еволюції. Чи буде досягнута точка Омега?
3. В історії філософії та соціальній філософії простежуємо ідею двох форм буття людини й суспільства: особистісної та знеособленої. Говорячи сучасною філософською мовою, Платон сформулював онтологічний закон: пріоритет у суспільстві має належати індивідам особистісного рівня розвитку.
4. Ідея знеособленої й особистісної форми буття не пройшла повз свідомість А. Августина. Свої уявлення про дві форми буття теолог узагальнив у твердженнях: град земний і град Божий.
5. Ідея особистісного суспільства як досконалої форми буття була предметом теоретичних зусиль Й. Фіхте. Пошуки нової форми життєдіяльності філософ здійснює в контексті призначення людини й суспільства і трактує її як повну згоду людини з власною сутністю.
6. Предметом дослідження П. Сорокіна була проблема: як знеособлену форму буття людини трансформувати в особистісну. Для її вирішення учений звертається до феномену любові й накреслює такі кроки: необхідно збільшити кількість апостолів любові, тобто особистостей, здатних бути її уособленням, творців любові серед філософів, учених, митців; навчити пересічну людину продукувати любов; створити соціальні та культурні інститути, які мають стати її продуцентами.
7. Е. Мунье критикує сучасне йому суспільство за його знеособленість і вважає, що людство охопив процес деградації. Основну тенденцію розвитку людської спільноти філософ вбачав у реалізації ідеї особистості, оскільки цінності людського буття

рухаються в бік персоналізму. Під особистісним суспільством філософ розумів суспільство, у якому реалізується пріоритет особистості над матеріальними потребами.

Індивідуальні завдання

1. Розкрийте проблемність питання про соціалізацію і рефлексію як неявне протиріччя особистісного розвитку.
2. Глобалізація та мультикультуралізм. Як ви розмежуєте ці два поняття? Місце особистості у глобалізованому світі.
3. Як Ви можете витлумачити думку Е. Фромма про конформістську людину та власне і невласне мислення?
4. Як ви розумієте ідеї Е. Хоффера про фанатичну свідомість та критичне мислення?

Додаткове завдання

1. Підготуйте повідомлення про рефлексію як важливу властивість особистості.
2. Проаналізуйте сутність та особливості критичного мислення.
3. Дослідіть критичне мислення як інтегративну властивість особистості.

4. Методи оцінювання знань

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу використовують такі методи оцінювання знань та оціночні бали за їх виконання:

- письмові п'ятихвилинки за філософськими категоріями;
- оцінка за доповідь на семінарському занятті;
- поточне тестування після вивчення кожного змістовного модуля;
- оцінка за опрацювання першоджерел;
- модульні контрольні роботи;
- оцінка за самотійну роботу;
- підсумковий екзамен.

№ з/п	Види навчальної діяльності	Бал
1.	Відвідування лекційних занять	0,5 б. за 2 год.
2.	Відвідування семінарських занять	0,5 б. за 2 год.
3.	Доповідь на семінарському занятті	3 б. за 1 виступ
4.	Участь у дискусії під час семінарського заняття	2 б. за 1 заняття
5.	Підготовка конспекту першоджерел і використання його у відповіді	3 б.
6.	П'ятихвилинка з основних понять до теми	2 б.
7.	Підготовка мультимедійних презентацій до семінарських занять	3 б. за 1 тему
8.	Участь у конкурсі студентських наукових робіт	10 б.
9.	Участь у олімпіаді або в засіданні круглого столу	3 б.
10.	Підготовка есе по проблемі	5 б.
11.	Виступ з доповіддю на студентській науковій конференції (в т. ч. в іншому вузі)	5-6 б.
12.	Призове місце в олімпіаді чи конференції	5 б.

Для діагностики знань використовують ЄКТС зі 100-бальною шкалою оцінювання.

5. Розподіл балів, що отримують студенти

Модуль 1 – поточне опитування та СРС	Модуль 2	Підсумкови й	Сума (іспит)
---	-----------------	-------------------------	------------------------------

					– поточне опитування та СРС			модульний контроль		
Т. 1	Т. 2	Т. 3	Т. 4	Т. 5	Т. 6	Т. 7	Т. 8	40	100	
6	7	10	7	7	10	10	3			

Шкала оцінювання

Сума балів за всі форми навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73	задовільно	
60-63		
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. Рекомендована література

Базова

1. Арендт Г. Становище людини / Пер. з англ. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 1999. 254 с.
2. Бахтин М. М. К философии поступка. *Философия и социология науки и техники. Ежегодник 1984 – 1985*. М. : Наука, 1986. С. 80–160.
3. Быстрицкий Е. К. Феномен личности: мировоззрение, культура, бытие. К. : Наук. думка, 1991. 200 с.
4. Вальверде К. Философская антропология. М. : Христианская Россия, 2000. 411 с.
5. Волков В. Н. Онтология личности. Иваново : Ивановский государственный университет, 2001. 378 с.
6. Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світогляд. аналіз / 2-е вид. К. : Знання України, 2005. 580 с.
7. Губерський Л. В. Філософська антропология / *Вибрані філософські праці*. Книга перша. Культура. Ідеологія. Особистість. К. : Центр учбової літератури, 2016. С. 377–398.
8. Камю А. Миф о Сизифе. Эссе об абсурде / *Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство*: Пер. с фр.. М. : Политиздат, 1990. С. 23 – 100.
9. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / 2-е вид. К. : Знання України, 2011. 520 с.
10. Макаренко А. С. О личности и обществе / *Педагогические сочинения*: В 8-ми т. Т. 7. / Сост. Л. Ю. Гордин, А. А. Фролов. М. : Педагогика, 1986. С. 11–15.
11. Марголис Дж. Личность и сознание. М. : Прогресс, 1986. 420 с.
12. Маркузе Г. Одномерный человек. М. : АСТ, 2003. 336 с.
13. Мунье Э. Манифест персонализма / пер. с фр.; ступ. ст. И. С. Вдовиной. М. : Республика, 1999. С. 267–410.
14. Печчеи А. Человеческие качества / пер с англ. А. Печчеи; пер. с англ. О. В. Захаровой. М. : Прогресс, 1980. 302 с.

15. Пико делла Мирандола. Речь о достоинстве человека / *Человек: Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. Древний мир – эпоха Просвещения.* Редкол.: И. Т. Фролов и др. Сост. П. С. Гуревич. М. : Политиздат, 1991. С. 220–239.
16. Проблема людини в українській філософії XVI – XVIII століттях : монографія. / І. С. Захара, М. В. Кашуба, О. В. Матковська, В. І. Любащенко, Н. Л. Попова. Львів : Логос, 1998. 239 с.
17. Рікер П. Сам як інший / пер. із фр. Вид. 2-е. К. : Дух і Літера, 2002. 458 с.
18. Сабадуха В. О. Гріхи посередньої людини, або Філософський аналіз причин людської деструктивності. *Практична філософія.* 2011. № 1. С. 31–41.
19. Сабадуха В. О. Генеза теоретичних уявлень про особу та особистість в історії філософії. *Психологія і суспільство.* 2016. № 4. С. 30–43.
20. Сенека Л. А. Моральні листи до Луцілія / Пер. з лат. А. Содомори. Львів : Априорі, 2017. 552 с.
21. Сковорода Г. С. Наркіс. Розмова про те: пізнай себе / *Твори: у 2 т.* К. : Обереги, 2005. Т.1. С. 151–188.
22. Сковорода Г. С. Симфонія, названа книга Асхань, про пізнання самого себе / *Твори : у 2 т.* К. : Обереги, 2005. Т. 1. С. 196–262.
23. Франкл В. Человек в поисках смысла: сборник / пер. с англ. и нем. В. Франкл ; общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева ; вступ. ст. Д. А. Леонтьева. М. : Прогресс, 1990. 368 с.
24. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / пер. с англ. М. : АСТ, 2004. 635 с.
25. Фромм Е. Мати чи бути? / пер. з англ. К. : Укр. письменник, 2010. 222 с.
26. Фромм Э. Человек для себя. М. : Астрель, 2012. 320 с.

27. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологических революций / пер. с англ. М. Б. Левина. М. : АСТ, 2008. 349 с.
28. Хоффер Э. Человек убеждённый: Личность, власть и массовые движения. М. : Альпина Паблишер, 2017. 200 с.
29. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. СПб. : Питер, 2020. 608 с.
30. Юркевич П. Д. Серце та його значення у духовному житті людини, згідно з ученням слова Божого / Юркевич П. Д. *Вибране*. Переклад В. П. Недашківського; Упорядкування, переклад й примітки А. Г. Тихолаза. К. : Абрис, 1993. С. 73–114.
31. Ярошевский М. Г. История психологии / 3-е изд., дораб. М. : Мысль, 1985. 575 с.

ДОПОМІЖНА

1. Андрущенко В., Губерський Л. Філософія як теорія та методологія розвитку освіти. К. : „МП Леся”, 2012. 568 с.
2. Аристотель. Никомахова етика / *Аристотель. Сочинения в 4-х т.* Т. 4. / Пер. с древнегреч., общ.ред. А. И. Доватура. М. : Мысль, 1983. С. 53–293.
3. Балл Г. Синтез егалітарності й елітарності в опрацюванні категорії „особистість” у гуманістичній психології та педагогіці / *Освіта для сучасності: зб. наук. пр.:* у 2 т.; редкол. : В. Г. Кремень (голова) та ін. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Т.1. С. 187–195.
4. Бауман З. Индивидуализированное общество / Пер. с англ., под ред. В. Л. Иноземцева. М. : Логос, 2002. 390 с.
5. Белл Д., Иноземцев Л. Эпоха разобщенности: Размышления о мире XXI века. М. : Центр исследований постиндустриального общества, 2007. 304 с.
6. Бердяев Н. А. О рабстве и свободе человека / М. : Директ-Медиа, 2008. 332 с.

7. Бердяев Н. А. Царство Духа и царство Кесаря / Сост и послесл. П. В. Алексеева; Подгот. текста и прим. Р. К. Медведевой М. : Республика, 1995. С. 11–163.
8. Бердяев Н. А. Философия неравенства / *Собрание сочинений в 4 х. т.* Т. 4. Духовные основы русской революции. Философия неравенства PARIS: YMCA-PRESS, С. 253–591.
9. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структура / Пер. с фр., послесл. и примеч. Е. А. Самарской. М. : Республика, 2006.–269 с.
10. Горкгаймер М. Критика інструментального розуму / пер. з нім. / М. Горкгаймер. К. : ППС-2000, 2006. 282 с.
11. Гусельцова М. С. Культурно-историческая психология: от классической – к постнеклассической картине мира. *Вопросы психологии*. 2003. № 1. С. 99–115.
12. Гуссерль Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. СПб. : „Владимир Даль”, 2004. 385 с.
13. Дильтей В. Воззрение на мир и исследование человека со времен Возрождения и Реформации. М. : Университетская книга, 2000. 464 с.
14. Зайферт Й. Особа як буття раг excellence / *Досвід людської особи. Нариси з філософської антропології*. Львів : Свічадо, 2000. С. 333–377.
15. Кант И. О педагогике / *Трактаты и письма*. М. : Наука, 1980. С. 445–504.
16. Кант И. Основы метафизики нравственности. 1785 / *Сочинения : в 6 томах*. Под общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гулыги, Т. И. Ойзермана. М., 1965. Т. 4, ч.1. С. 219–310.
17. Кассирер Э. Опыт о человеке. Введение в философию человеческой культуры / *Избранное. Опыт о человеке*. М. : Гардарика, 1998. С. 440–723.
18. Кемпбел Дж. Герой із тисячею облич. К. : Альтернативи, 1999. 392 с.

19. Кларк Н. Бути – означає бути субстанцією-у-відношенні / *Досвід людської особи. Нариси з філософської антропології*. Львів : Свічадо, 2000. С. 307–332.
20. Корсак К. В. XXI століття: ноорозвиток людства і порятунок від колапсу на базі ноотехнологій. *Практична філософія*. 2011. №2. С. 55–63.
21. Кросбі Дж. Самість людської особи, як вона розкривається у моральній свідомості. *Досвід людської особи. Нариси з філософської антропології*. Львів : Свічадо, 2000. С. 29–50.
22. Лебон Г. Психология народов и масс. М. : АСТ, 2016. 320 с.
23. Мунье Э. Персоналистическая и общностная революция / *Манифест персонализма*: Пер. с фр. / Вступ. ст. И. С. Вдовиной. М. : Республика, 1999. С. 13–266.
24. Ніцше Ф. Генеалогія моралі / *По той бік добра і зла. Генеалогія моралі*; Пер. з нім. А. Онишко. Львів : Літипис, 2002. С. 185–319.
25. Сабадуха В. О. Ідея особистості в контексті принципів духовної ієрархії і рівності / *Гілея: науковий вісник*. Зб. наук. праць; гол. ред.. В. М. Вашкевич. К. : Гілея, 2016. Вип. 115 (12) С. 261–267.
26. Сабадуха В. О. Я-концепція філософа, або Протест проти постмодерної безвідповідальності філософії перед світом. *Практична філософія*. 2010. №1. С. 100–110.
27. Федорика Д. Онтологічний та екзистенційний виміри людської гідності. *Досвід людської особи: Нариси з філософської антропології*. Львів : Свічадо, 2000. С. 123–152.
28. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого „Я” / *По ту сторону принципа удовольствия. Психология масс и анализ человеческого Я*. Харьков : Фолио, 2014. С. 138–286.
29. Шелер М. Положение человека в космосе / *Избранные произведения*: пер. с нем ; сост., науч. ред., предисл. Денежкина А. А.; послесл. Л. А. Чухиной. М., 1994. С. 129–194.

30. Шелер М. Сутність моральної особистості / *Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія* : навч. посібник. Упорядники В. В. Лях, В. С. Пазенок. К. : Ваклер, 1996. С. 10–30.
31. Ясперс К. Смысл и назначение истории / Пер. с нем., 2-е изд. М. : Республика, 1994. 527 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. www.periodicals.kazarin.ua
2. www.journals.pu.if.ua
3. www.psychpersonality.inf.ua
4. www.lib.iitta.gov.ua
5. www.pu.if.ua
6. www.ua.appsyjournal.com
7. www.scienceandeducation.pdpu.edu/ua
8. <http://problemps.kpnu.edu.ua> 7
9. www.dspace.nbuu.gov.ua
10. www.nbuu.gov.ua Естетика : Підручник / За заг. ред. Л. Т. Левчук / 2-е вид. доп. і переробл. Київ, 2005. 431 с.